

KEĎ JEDEN A JEDEN NIE SÚ DVA

ANTTI
TUOMAINEN

IKAR

KRÁLIČÍ
FAKTOR

ANTTI
TUOMAINEN

KRÁLIČÍ
FAKTOR

Preložila Dorota Balúchová

IKAR

Antti Tuomainen
JÄNISKERROIN

Copyright © Antti Tuomainen 2020
Published by agreement with Salomonsson Agency
Translation © 2021 by Dorota Balúchová
Jacket design © kid-ethic
Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-8278-0

*Priateľom,
ktorých poznám po mene
Ďakujem*

SÚČASNOSŤ

Svetlá zhasnú, keď hľadím soche králik a do očí.

V jednej ruke zovriem tubu s priemyselným lepidlom, v druhej držím skrutkovač a načúvam.

V pološere králik rastie. Jeho hlava sa zväčšuje, oči sa zaguľacujú, konce uší siahajú do nekonečna, predné zuby sa zakrivujú ako slonie kly. Trojmetrové telo je v priebehu chvíle dvakrát také dlhé a podstatne desivejšie. Vyzerá, akoby bol strážcom samotnej temnoty. Teraz mám pocit, že na mňa pozerá ako na lákavú mrkvu.

Samozrejme, že to tak nie je. Obrí králik vyrobený v Nemecku je z tvrdého plastu a kovových výstuží.

Hala je veľká, vysoká a opustená. Dobrodružný park SunMunFun ešte stále vonia po celodennom vyčíňaní a rýchlom občerstvení, sladkosť koláčov a buchiet akoby sa zachytila v oblečení.

Stojím medzi Horou, obrovskou šmykľavkou, a Varaním vláčikom a čakám. Vedľa seba mám rebríky, ktoré znenazdajky vyrástli na dlhé tiene. Halu osvetľujú navigačné panely nad východmi aj kontrolné a stretávacie svetlá z rôznych strojov. Hmlisté, zmiešané osvetlenie z vypínačov hrá odtieňmi tmavozelenej, výstražnej oranžovej a červenej.

Ešte donedávna by som výpadok prúdu pripisoval technickej chybe v samotnom osvetlení. V poslednom čase som sa však naučil, že to, čo sa predtým javilo ako pravdepodobné, je dnes nemožné. A naopak. To, čo sa mi predtým na základe výpočtu pravdepodobnosti a analýzy rizík podarilo zo života vylúčiť, je teraz vlastne môj život.

Kroky. Neviem, prečo som ich nepočul skôr.

Hala sa vyprázdnila pred hodinou, keď zákazníci po odchádzali. Posledný zamestnanec opustil budovu pred tridsiatimi minútami.

Potom som v práci ostal sám. Skontroloval som stroje a preplazil sa Jahodovým labyrintom s gumenými rukavicami na rukách. Po deťoch tam ostáva všetko možné od obsahu plienok po oblečenie a jedlo.

Vyliezol som na jednotlivé úrovne, schody a plošiny, poupratoval som Tunel masiek a niekoľko korytnáčiek – pretekárskych autíčok. Preveril som, či liany v Tarzanovom hrade nie sú zamotané, aby boli nachyšané a zachytené o hrazdu pre ďalších lezcov so zalepenými prstami. Potom som sa pustil do opravy poškodeného králika. Nechápem, ako sa niekomu podarilo ukmasnúť mu pravé ucho. Uši sa týčia vo výške dva a pol metra. Priemerná výška našich zákazníkov je asi meter dvadsať, medián sa pohybuje ešte o niečo nižšie.

Od kaviarne U šikmej torty s určitou presnosťou lokalizujem kroky. Sú to kroky človeka, ktorý sa snaží postupovať čo najtichšie, ale nedarí sa mu to.

Pohnem sa o pár metrov ďalej a prebehnem k Tarzanovmu hradu. Vtom zbadám siluetu prichádzajúceho. Robustný, tmavo oblečený muž kráča veľmi opatrne. Zjavne ma hľadá pri soche králika, skryl som sa však v tieni vedľa garáže s autíčkami. Trochu cúvnam a zamierim k bránke

hradu. Dá sa tadiaľ prejsť za Tajomný vodopád. Samozrejme, nemám na mysli naozajstný vodopád. Ide o lezeckú stenu z modrých lán. Prechod Tarzanovým hradom je kapitola sama osebe. Napriek tomu sa nepokúsím uniknúť v pretekárskom korytnačom aute s maximálnou rýchlosťou asi desať kilometrov za hodinu.

Muž zastal pred králikom. Vidím ho z profilu, za ním svieti kontrolka východu a na vyholenej hlave mu utvára jedovato zelenú svätožiaru. Niečo drží v pravej ruke. Muž a králik sú odo mňa asi dvadsať metrov vpravo. Vchod do Tarzanovho hradu je tak sedem metrov vľavo. Kráčam po špičkách. Som už v polovici, keď sa muž nečakane otočí. Zbadá ma a zdvihne ruku.

Nôž.

Nôž je lepší než pištoľ. Jednoznačne. Nebudem to rátať na percentá.

Vtrhnem do Tarzanovho hradu. Prvú etapu zvládnem a prejdem schodmi v rôznych úrovniach, muža počujem za sebou. Nereve, aby som zastal, nekričí za mnou. Prišiel ma zabiť. Miestnosť so šikmou podlahou je vybavená zábradlím, ktoré tvorí cestu von. Útek je náročný a oveľa pomalší, než som si myslel. Cez dve plastové okná presvitá svetlo. Muž sa zjaví vo dverách. Zastaví, asi hodnotí situáciu a potom sa za mnou rozbehne. Voľnou rukou myká zábradlím, zvierá ho ako vzpieračskú tyč. Funguje to, začínam pochybovať o svojom pláne.

Podídem k dverám miestnosti, vkročím do otáčajúceho sa štvormetrového tunela zo sudov a okamžite padnem na pravý bok. Sud sa otáča, akoby bol úplne samostatnou jednotkou. Párkrát sa prevrátim, než sa zdvihnem. Štvornožky sa plazím k ústiu tunela. Veľký muž vkročí dnu a všetko zmení. Nevládzem sa držať vo vzpriamenej

polohe ani len na štyroch. Prehadzujem sa na bok, chrbát, brucho. Počujem muža narážať do stien. Nekričí. Re-ve ako tur. Gúľame sa pozdĺž suda ako dvaja podnapití kamaráti.

Muž ma dobehne.

Dostanem sa na druhý koniec suda, štvornožky prejedem ešte meter, dva a postavím sa znova na nohy. Svet sa so mnou kýva, akoby som kráčal po morskej hladine. Prídem k takzvaným stúpadlám. Tieto schodíky veľkosti menšej nohy sú súčasťou môjho plánu. Kvôli nim som si nechal tubu s priemyselným lepidlom. Otvorím ju a vytlačím lepidlo na stúpadlá za mnou. Balansovanie spomalí mužov pohyb a lepidlo sa lepšie prilepí na podrážky.

Tackavo kráčam ďalej a vytlačám lepidlo z tuby. Stúpadlá prechádzajú vzduchom, v podstate druhým alebo tretím poschodím haly. Svetla pribúda. Akoby sa jednotlivé odlesky haly navzájom spájali, keď im bol umožnený voľný prechod bez prekážok. Mám pocit, že balansujem niekde vysoko počas jasnej hviezdnej noci. Dávam si pozor, aby som ostal na stúpadlách. Pod nami nie je nič nebezpečné, len hlboké mäkké more z molitanových kociek. Ale pád by ma fatálne spomalil. Obzriem sa a uvidím...

Nôž.

A zároveň z pohybu mužovej ruky usúdím, že nôž nie je určený len na boj zblízka. Dá sa s ním tiež...

Hádzať.

Nôž letí za mnou. Stihnem sa mu uhnúť aspoň tak, že mi nezasiahne srdce. Poreže mi ľavé rameno, ale nezostane v ňom. Pustím tubu s lepidlom. Muž vyťahuje spod kabáta ďalší nôž. Utekám do miestnosti s pinballom. Zároveň muž po prvý raz prehovorí.

„Stoj,“ kričí. „Vážne ťa varujem. Chcem ti ukázať...“

Argumenty nezaberú. Utekám k pinballu. V tme najskôr narazím do mäkkého stĺpa z gummy, potom do druhého. Nato vrazím do stĺpa aj porezaným ramenom. Bolesť vo mne exploduje, zrazí ma na kolená. Som pinballová loptička v tmavom pinballovom stroji. Svetlo do miestnosti prúdi len cez dvere. V strede panuje úplná tma. Pozitívne je, že sa tu nedá hádzať nožom, chýba rovná línia. Pravú ruku držím pred sebou, keď sa odrážam od stĺpov a provizórnych gumených stien. Idem za svetlom a počujem, ako veľký muž neúnavne búcha krížom-krážom po miestnosti. Dúfam, že ho lepidlo na podrážkach spomalí.

Prídem k vodopádu a prešmyknem sa cez laná až k dverám do skladu. Z predného vrečka nohavíc vyberiem kľúč. Ten sa v zámke zatočí, no dvere sa neotvárajú. Kmášem kľučkou, až kým pochopím, čo sa deje. Zámky sú vymenené. Ale prečo ich niekto menil práve dnes a prečo mi nikto nič nepovedal?

Vrátim sa k vodopádu, prejdem ho. Vidím muža, ako si trhá kúsok koberca z topánky. Robím, čo môžem. Behám a skáčem. Potápam sa vo vzduchu. Narazím do plechovej šmykľavky, až zvriesknem od bolesti. Šmyknem sa dole. Šmykľavka sa kriví a stáča. Rana na ruke ešte zvyrazňuje gravitačný účinok jednotlivých fáz sklzu. Šmykľavka a bolesť sa javia ako nemožná kombinácia, ako bicykel bez sedla. Do cieľa sa musím dostať, ale sedieť nemôžem.

Vypadnem z rúry na mäkký koberec a prekvapený vstanem. Zo šmykľavky nepočuť ani hláska. Muž v plechovej rúre nie je. Nevidím na vrchnú plošinu, no predpokladám, že tam zostal.

Obídem znovu celý Tarzanov hrad, bežím naspäť k soche králik a okolo nej k východu. Zaberie to čas, ale nemám na výber. Môj kľúč do iných dverí nepasuje a bez kľúča ide zvnútra otvoriť len východ. Pred poslednou odbočkou zastanem, vykuknem spoza rohu a počúvam. Nič nevidím ani nepočujem.

Dám sa na útek. Bežím rovno ku králikovi. Už som skoro tam, keď sa spoza neho vynorí mohutný muž. Trvá mi zlomok sekundy, než spracujem, čo vidím. Pre mužovo rýchle a tiché zjavenie existuje vysvetlenie. Na podrážkach mal prilepené kúsky molitanu. Zoskočil dole a vďaka mäkkým vypchávkam ho nebolo vôbec počuť.

Cítim v sebe nával hnevu.

Hrám podľa pravidiel. Zase raz.

Ešte stále bežím. Nenapadne mi nič iné len králik. Vrazím doň a zvalím ho na muža. Všetci padáme a ocitneme sa na betónovej dlážke. Zbadal ma v rovnakej chvíli ako ja jeho. Koná rýchlejšie, na útok nožom nestihnem reagovať. Čepeľ mi poreže stehno, zabodne sa do dosky podo mnou a priklincuje mi nohavice k podlahe. Nemôžem sa pohnúť, kričím a niečo chytím do ruky.

Králičie ucho.

Zase je odtrhnuté.

Schmatnem ucho a udieram. Niečo trafím. Vstávam, pritom sa mi roztrhnú nohavice. Muž zaloví vo vnútornej strane kabáta. Tretí nôž, pomyslím si, to už je príliš. Konám, skôr než ho stihne hodiť alebo ním bodnúť. Len udieram a udieram. Mlátim okolo seba, kým zlosť a hnev ešte ovládajú moju ruku. Trvá to dlho. Potom ucho pustím. V priestore je prázdno a ticho. Počujem len vlastný dych. Obzriem sa okolo seba.

Hala sa zmenila.

Dobrodružný park pre celú rodinu.

Zrazu je ťažké spomenúť si, čo spôsobilo, že mám toto všetko na starosti. Toto a veľa iného. Všetko je náhle nekontrolovateľné a nepredvídateľné.

Som poistný matematik.

V zásade neprevádzkujem dobrodružné parky a už vôbec nemám záujem umlátiť človeka k smrti uchom z plastového králika.

Ale, ako som povedal, môj život a výpočet pravdepodobnosti sa už veľmi dlho navzájom nepretínajú.

**TRI TÝŽDNE
A PÄŤ DNÍ
PREDTÝM**

1

Štvrť Kannelmäki v septembri. Nepoznám nič krajšie. Žiarivé listy a najrozumnejšie ceny za meter štvorcový v meste.

Skoro ráno bolo vo vzduchu cítiť jeseň a chlad predmestia. Na povrchu veľkých žltočervených listov sa jagala rosa, vychádzajúce slnko sa v nich ligotalo ako v zrkadlách ľahkých ako pierko. Stojím na balkóne na štvrtom poschodí a musím zase raz povedať, že bývam na výbornom mieste a nič ma nedonúti zmeniť názor.

Okolie železničnej stanice Kannelmäki bolo najefektívnejšou časťou v Helsinkách. Na vlak som to mal z domu dve a pol minúty rýchlou chôdzou. Do stanice v Pasile, kde som pracoval, som sa dostal za deväť minút a do kina raz mesačne za trinásť. Byty boli aj napriek výhodnej polohe cenovo dostupné, dobre navrhnuté a funkčné, bez štvorcových metrov navyše. Nebolo tam nič zbytočné alebo len na ozdobu.

Bytové domy boli z polovice osemdesiatych rokov, keď pri výstavbe prevládal najmä rozum. Niektorí považovali toto panelové sídlisko za depresívne, ale možno videli len povrch, opakujúci sa tvar kocky a jednotnú sivú farbu, vďaka ktorej boli všetky domy rovnaké. Ľudia zvyknú robiť jednu veľmi častú chybu. Všetko si presne nespočítajú.

A výpočty, ako som zo skúsenosti vedel, mi hovorili, čo je krásne a čo nie.

Štvrt' Kannelmäki bola krásna.

Ešte raz som sa zhlboka nadýchol a vošiel som dnu. Prešiel som do chodby a obliekol sa. Zapol som si zips na kabáte, pri krku som ho nechal trochu rozopnutý. Kravata sa leskla, uzol bol riadne uviazaný. Pozrel som sa do zrkadla a uvidel muža, ktorého poznám. Za štyridsaťdva rokov svojho života som mal len jedno väčšie pranie.

Chcel som, aby všetko dávalo zmysel.

Poistná matematika je aplikácia matematiky a štatistiky, ktorá odhaduje pravdepodobnosť - riziko - nejakej udalosti s cieľom určiť také poistné, aby bolo pre poisťovateľa ekonomicky výhodné. Toto je oficiálna definícia. Ako mnoho iných nudne pôsobiacich definícií, aj táto ide mimo väčšiny poslucháčov. Aj keby úplne nešla, málokto venuje osobitnú pozornosť posledným dvom slovám. Určite sa nikto nebude pýtať, čo presne v tomto kontexte znamená *ekonomicky výhodný*.

Poisťovne chcú zarábať. Napríklad v prípade úrazového poistenia majú zisk až tridsať percent. Len máloktorý biznis je takýto ziskový. Zneužívajú fakt, že ľudia nemajú veľmi na výber. Samozrejme, že si poistku nemusia zobrať, každý sa môže rozhodnúť sám. Mnohí si však chcú poistiť aspoň dom. Poisťovne tiež vedia, že človek je citlivý a zraniteľný tvor a že v núdzi svojou vynaliezavosťou exponenciálne prekoná všetky ostatné druhy. Preto kalkulujú, koľkokrát ľudia v budúcom roku spadnú na vlastnom dvore, či budú sami prenášať rôzne ťažké predmety, koľkokrát vysypú do koša ešte tlejúce uhlie alebo sa navzájom zrazia svojimi novými vodnými skútrami, koľkokrát sa budú

snažiť bez stoličky dosiahnuť na najvyššiu poličku, opití vezmú do ruky svoj japonský nôž alebo strelia svetlicu niekomu do očí.

Poisťovňa si je vedomá dvoch vecí. Že človek v podstate musí uzavrieť poistenie a že určité množstvo ľudí sa i napriek opakovaným výzvam samo podpáli. Medzi týmito dvoma činiteľmi, povedzme medzi ceruzkou a zápalkou, pracuje poisťný matematik. Má za úlohu zaistiť, že poisťovňa dosiahne stanovený zisk, hoci podpaľačovi vyplatí náhradu škody.

Tam medzi tým ostrým hrotom ceruzky a horiacim plameňom som bol ja.

Pracoval som v štvrti Vallila. Novú kancelársku budovu na Priemyselnej ulici dokončili minulú zimu a farba ešte voňala, keď sme sa tam nasťahovali. Každé ráno, keď som prišiel do spoločnej kancelárie, som sa cítil rovnako podráždené a bez ilúzií. Ako keby som bol celý zľadovatený a nemohol sa roztopiť. Vzali mi vlastnú kanceláriu. Namiesto nej som mal už len stôl.

Moje miniatúrne pracovisko bolo stiesnené, bol to len malý kúsok plochy pri okne na konci dlhého radu stolov. Oproti nemu bol úplne totožný dlhý rad stolov, kde sedel aj mladý matematik Miikka Lehikoinen, čo rád rozprával príhody z grilovačiek. Naľavo odo mňa sedel mladý rizikový analytik Kari Halikko, ktorý sa občas zvykol len tak rozosmiať. Miikka a Kari predstavovali takzvanú mladú generáciu.

Nemal som rád ani ich, ani našu spoločnú kanceláriu. Bol v nej hluk, plno zbytočností a nedalo sa tam sústrediť. Predovšetkým bola plná ľudí. Nemal som rád to, čo ostatní – spontánne rozhovory, neustále prosby o radu či hlúpe žarty. Nechápal som, čo mali spoločné s nároč-

nými výpočtami pravdepodobnosti. Snažil som sa pred sťahovaním vysvetliť, že toto je oddelenie riadenia rizík, nie lunapark, ale asi to nemalo vplyv na tých, ktorí o tom rozhodujú.

Pracovný výkon sa mi znížil. Niežeby som robil chyby ako ostatní, v skutočnosti to bolo skôr naopak. Moju prácu však spomaľovali ľudia grupujúci sa najmä okolo Halikkovho stola.

Halikko sa smial na všetkom. Púšťal si videá o zadkoch skokaniek do diaľky, primitívnych speváckych súťažiach či o nezvyčajných zvieratách. Ľudia sa smiali a pozerali jedno video za druhým. Rizikový analytik sa drhol od smiechu. Podľa mňa to nebolo správanie hodné tejto pozície.

Druhým narúšateľom bol Lehikoinen, ktorý veľa hovoril. V pondelky rozprával, ako sa mal cez víkend, na jeseň zase, čo sa stalo cez letné prázdniny, v januári som počúval o Vianociach. Lehikoinenovi sa toho asi veľa deje. Popritom sa už dvakrát rozviedol, čo podľa mňa znamená, že mladý matematik nedokáže porozumieť opakujúcim sa chybám.

Dnes ráno sedeli pri svojich stoloch ešte predo mnou. Halikko sa škrabal na vyholenej hlave, Lehikoinen bubnoval prstami po opierke stoličky a špúlil pery, keď niečo sledoval na svojej obrazovke. Vyzerali, akoby sa sústredili len na svoju prácu, čo bolo vskutku prekvapivé. Pozrel som sa na hodinky. Bolo presne deväť. Pohyblivý pracovný čas sa akurát skončil.

Aby som sa vyhol rannému vymieňaniu si zážitkov, po sťahovaní som každý deň chodil do práce o pol minúty neskôr a toto bol výsledok, prichádzam na poslednú chvíľu. Nebolo to pre mňa typické. Položil som si tašku

vedľa stoličky a odtiahol ju od stola. Po prvýkrát som začul, ako sa plastové kolieska šúchajú o koberec. Znelo to trochu strašidelne, po tele mi prebehli zimomriavky.

Zapol som počítač a skontroloval, či mám na stole všetko potrebné na prácu. Robil som vlastnú čiastočnú štúdiu o vzťahu medzi fluktuáciami úrokových frekvencií a optimalizáciou kompenzácie v meniacom sa ekonomickom prostredí a predpokladal som, že ju dnes po dvoch týždňoch odovzdám.

Ticho bolo ako voda v pohári, priehľadné, ale zároveň na dotyk veľmi konkrétne. Naľakal som svoje prihlasovacie údaje a heslo do systému. Polia na obrazovke sa zatriasli. Červený text pod nimi hovoril, že moje prihlasovacie meno a heslo nie sú správne. Napísal som ich pomalšie, dával som si pozor na veľké a malé písmená a ich správne poradie. Polia sa zatriasli. Červené texty pod nimi boli teraz dva. Prihlasovacie meno a heslo nie sú správne. Navyše, a to bolo napísané VELKÝMI PÍSMENAMI, mi zostával už len jeden (1) pokus. Pozrel som sa ponad monitor na Lehikoinena. Bubnoval prstami na opierku stoličky a hľadel z okna na McDonald's. Pozoroval som ho a súčasne som si v mysli opakoval svoje prihlasovacie meno a heslo. Pochopiteľne som vedel oboje. A takisto som si bol istý, že som ich napísal oba razy správne.

Lehikoinen sa náhle otočil, pohľady sa nám stretli. A rovnako rýchlo pozeral opäť na svoj monitor. Už viac nebubnoval. V kancelárii bolo hlučno. Vedel som, že je to klimatizáciou, ktorú bolo teraz počuť pri absencii ľudských hlasov. No v tom hukote bolo zároveň niečo, čo sa mi presunulo do hlavy. Možno mi to tiež bránilo otočiť sa k Halikkovi a opýtať sa ho, či nemá problémy s prihlasovaním.